List 46. **NOVICE** Tečaj XLVIII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 12. novembra 1890.

Obseg: Naznanilo in razglas. — Naznanilo. — Sadni mlin. — Razne reči — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Naznanilo in razglas.

Novo šolsko leto na podkovski šoli ljubljanski se prične 1. dne januvarija 1891. leta.

S poukom v podkovstvu je združen tudi nauk o ogledovanji živine in mesa. Kdor želi sprejet biti v podkovsko šolo, mora se izkazati:

1. S spričevalom, da se je pri kakem kovaču izučil za kovaškega pomočnika;
2. z domovinskim listom;
3. s spričevalom svojega župnika ali župana, da je poštenega vedenja, in
4. da zna brati in pisati slovenski.

Ubožni učenci morejo tudi dobiti štipendijo po 60, oziroma 50 forintov.

Prosilci za štipendije imajo predložiti:

1. ubožni list,
2. spričevalo o poštenem vedenji, in
3. potrdilo, da so delali uže dve leti za kovaške pomočnike. Prošnje z le temi spričevali imajo poslati vsaj do 15. junija glavnemu odboru c. kr. kmetijske družbe v Ljubljani.

Šola traja do konca junija 1891. leta. Kdor dobro prebije preskušnjo, more po postavi iz 1873. leta dobiti patent podkovskega mojstra, ker sedaj ne more nihče brez preskušnje postati kovaški mojster. Nauk v tej šoli je brezplačen, vsak učenec si ima za šolski čas skrbeti le za živež in stanovanje ter za potrebne šolske knjige. Stanovanje dobodo učenci za majhno plačo v šolski hiši.

Učenci naj se oglase vsaj dva dni pred šolskim začetkom v podkovski šoli na spodnjih Poljanah.

Ker je po slovenskih deželah še zmerom premalo v podkovstvu izučenih kovačev in zdravnikov kopitnih bolezni, pa tudi premalo izurjenih oglednikov živinskih in mesovnih, zatorej naj bi skrbela županstva, da dobode vsaka občina vsaj po enega dobrega kovača in živinskega in mesovnega oglednika.

Janez Murnik,
predsednik c. kr. kmetijske družbe kranjske.

Dr. Karol vitez Bleiweis
začasni vodja podkovske šole.

Naznanilo.

Skušnje na tukajšnji podkovski šoli se bodo vršile dne 28. in 29. decembra t. l., in sicer: 28. decembra skušnja iz podkovstva za kovače, kateri niso obiskavali podkovske šole. 29. decembra pa za učence podkovske šole iz podkovstva in ogledovanja klavne živine in mesa. Kovači, kateri se hočejo podvreči tej skušnji, naj se oglase pri podpisanem vodstvu do 15. dne decembra t. l.

Vodstvo podkovske šole v Ljubljani
dne 4. novembra 1890.

Dr. Karol vitez Bleiweis.

Sadni mlin.

Če je kedo pred tridesetimi ali tudi pred dvajsetimi leti prigovarjal našemu kmetovalcu, naj izpremeni svoje starokopitno gospodarstvo, dobil je malo povoljen od-

ZEITUNGS-STEMPEL

govor, ker kmetovalec si je mislil, kaj se bodem trudil in učil drugače gospodariti, saj me moja kmetija redi; ako je dobra letina, tudi kaj prihranim, več mi pa treba ni. A prišli so sedaj drugi hudi časi, gospodarstvo po starem načinu ne nese nič, kmetovalec porabil je prihranjene krajcarje in leze vedno bolj v dolgove. Poljancem je ameriška, ruska ter indijska žitna konkurencija pohrala ves dobiček, ki so ga imeli od pridelovanja žita, vinščakom pa jemljeta trtna uš in strupena rosa še zadnji košček kruha izpred ust. Ne pomaga nič, udati se moramo in gledati, kako bi kje drugje mogli kaj zaslužiti. Dve kmetijski panogi sta, ki nam za prihodnjost kažeta boljše dohodke, in sicer živinarstvo in sadjarstvo. Ti dve panogi sme slovenski gospodar smatrati za svoji rešenici. To velja toliko za Gorenjsko in Notranjsko, kolikor za Dolenjsko in za vse slovenske pokrajine. Koder to izprevidijo, tam obrne se jim kmalu na boljše, koder pa nočejo tega verjeti, tam pa bodo gotovo skorej dogospodarili. Vinarstvo ne bode nikdar več takšno, kakeršno je bilo; potisneno bode tudi v najboljšem slučaji najmanj v tretjo vrsto glede važnosti, ali pa še bolj vzad. Res je, da bode za to preustrojitev gospodarstva našega potreba našim gospodarjem denarnih sredstev, katerih se jim pa ni nadejati od naših zastopov, marveč od posojilnih in hranilnih društev, katera naj si osnujejo, da si priskrbe o pravem času primernega osebnega kredita.

Zlasti živinarstvo bode zahtevalo izdatnih stroškov, predno je dovedemo do one stopinje, na kateri nam bode šele moglo ugajati. Drugače je s sadjarstvom. Za sadjarstvo ne potrebujemo veliko glavnice, marveč le dobre volje in pridnosti. Zasadimo vsak prostorček, koder mora rasti drevje, sadimo dobro vzgojeno drevje pravih vrst, in dohodki nam ne bodo odšli. Poleg prodaje svežega sadja zadobiva pa uže sedaj izdelovanje sadnega mošta od leta do leta večo veljavo. Vina bode manj od leta do leta, ako se ga pa bode kaj pridelalo, imelo bode pa zaradi visokih pridelovalnih stroškov tako ceno, da navaden in tudi srednje imovit človek ne bode imel toliko sredstev, da bi si ga mogel toliko privoščiti, kolikor naše telo poželi take okrepčevalne pijače. Tudi žganje bode moralo vsled visoke svoje cene prenehati za običajno pijačo, kar bode seveda prav. Nadomestilo oboji pijači bode gotovo sadni mošt, kateri ima vsa svojstva vinska, pa če tudi nima toliko finega okusa kolikor vino, vendar ima z zdravstvenega stališča mnogo prednosti celo mimo vina. Kedaj pa bode sadni mošt zadobil tako veljavo, tisti čas pa ni več daleč, pričel se je uže kazati. Srečen tist gospodar, ki bode imel ob svojem času dovolj doma pridelanega mošta! Zatorej nemudoma na delo! Imamo pa v Slovencih pokrajine, koder prideljujejo veliko mošta uže sedaj, a izdelovalne priprave za to so večinoma še zelo nedostatne. Tako je bila letos, na pr. na Gorenjskem izvrstna sadna letina. Samo na kolodvoru v Lescah so vložili nad 100 vagonov jabolk, poleg tega so pa Gorenjci naredili še veliko mošta, ki je letos najmanj toliko dober, kolikor srednje dobro vino iz naših goric. Kakor smo uže gori omenili, imajo naši gospodarji še zelo pomankljivo pripravo za izdelovanje mošta. Z navadnim kamenenim kolesom drobe v primernem koritu sadje ter ga potem stiskajo v stiskalnicah, ki so sicer velike, a malo in počasi stiskajo. Ko bi vsak gospodar imel tako pripravo, bilo bi že dobro, a ker je to nemogoče, poslužujejo se ene take naprave skoraj vsi gospodarji cele vasi. Da se potem to delo vrši počasi, je naravno, in marsikedo, ki noče čakati, rajši otreseno sadje, katerega ne more prodati, pokrmi živini in pride tako ob izvrstno pijačo, katero mora drugo leto ob delu na polji, ob košnji, mlatvi itd. nadomestiti z dragim vinom.

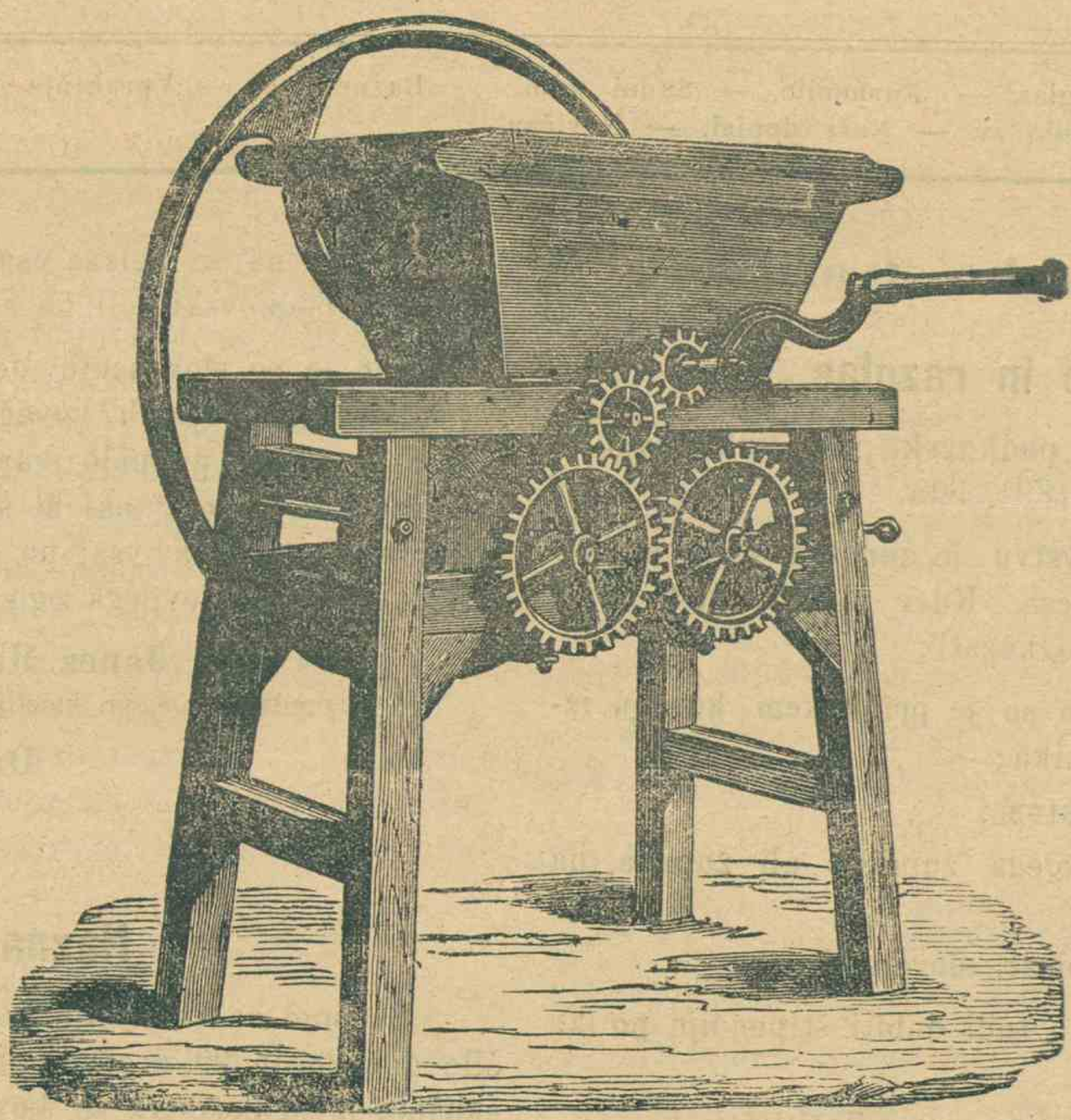

Podoba 1.

Za napravljanje mošta imamo dve glavni napravi, namreč sadni mlin in sadno stiskalnico. Kdor je sadje drobil z mlinskim kamenom, vrtečim se v koritu, ve, kako počasno in slabo je to delo, zato ga ne bodemo popisavali, marveč našim bralcem poročali o stroji, ki je zato narejen in ga rabijo na Nemškem, koder narede vsako leto veliko milijonov hektolitrov sadnega mošta. Podoba 1. kaže tak stroj. Stroj je sestavljen iz štirinožnega stojala, dveh kamnenih valjarjev, iz priprave, ki prijemlje sadje ter je tišči med valjarja, iz

posode, v katero se deva nezdrobljeno sadje, iz kolesa na omah ter iz vinte, s katero se stroj goni. Sadje se v tem stroji ne zmečka v močnik, ker iz takega močnika se ne da iztisniti mošt, ampak zdrobi se ravno v pravšen drobir. Prepričani smo, da takega stroja ne bode kupil vsak gospodar, a več skupaj si ga lahko omislijo, in izplača se jim ob dobri letini že v enem letu. Stroj stoji pri Ig. Hellerju na Dunaji 90 gld., kdor si ga pa naroči potom kmetijske družbe, dobi ga za 70 gld.

Razne reči.

* **Cepilna smola** je za sadjarja važen materijal. Za cepljenje rabi sicer raznovrstno mazivo, a vsem boljšim sadjarjem in vrtnarjem rabi dandanes izključljivo le cepilna smola, katera je tudi ob navadni toploti tekoča. Cepilno smolo je sicer lahko kupiti, vendar priporočamo sadjarjem naj jo sami delajo, ker jo ravno tako dobro narede, in to dosti bolj v ceno. Mrzlo tekočo smolo za cepljenje delaj tako le: Vzemi smrekove smole (nikakor pa ne borove) ali pa kolofonije ter jo zgrej pri ogniji, da se razstopi. Če si vzel s trskami in z drugimi rečmi onečiščeno smolo, precedi jo skozi primerno redko tkanino. Raztopljeno smolo odmakni od ognja ter ji prilivaj počasi in pazljivo, da se ti ne vname, za osmi del smolne teže dobrega špirita. Vse to mešaj, ter, kadar je pomešano, naj se shladi. Nekateri pridevajo na kilogram te zmesi še kake tri žlice lanenega olja. Vrtnarji hranijo tako cepilno smolo v ploščevinastih posodah, ki imajo kakih 7 ⁄m premera in ki so preko 10 ⁄m globoko. Da je posodo lahko nositi ali kam obesiti, ima kambico od žice. Cepilna smola se maže s primerno narejenim klinčkom. Posoda seveda mora imeti pokrov, ki je pa preluknjan, da mazalni klinec lahko skozi moli. Cepilna smola se sčasoma tako strdi, da ni moči mazati, takrat treba deliti nekoliko špirita in oboje dobro premešati.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 212. Kje morem kupiti ceno dobrega umetnega gnoja? Poskusil bi rad s kalijevim gnojem pri trtah in sadnem drevji. Gnoj bi seveda moral imeti veliko kalija v sebi. (Fr. pl. S. v B.)

Odgovor: Za umetni gnoj Vam najbolj priporočamo domačo tvrdko Luckmann & Bamberg v Ljubljani, ki pa nima kalijevih gnojil v zalogi, ampak le kostno moko ter razne fosfate. Najboljše kalijevo gnojilo so Stasfurtske soli, a ker so uže na mestu drage in bi vozarina tudi veliko stala, zato si bodete gotovo ceneje omislili to gnojilo, ako bodete doma skupovali pepel, če tudi nekoliko drago. Pepel je izvrstno kalijevo gnojilo, in sicer toliko bolje, kolikor več je bukovega pepela.

Vprašanje 213. Imam sadni vrt, v katerega zahaja zajec, zato bi ga rad dobro, ceno in trpežno zagradil. Videl sem nekje žično ograjo, ki je bila narejena iz več vzporedno ob stebrih napetih in iz dveh žičnih gub ali plemenov, narejenih vrvi, v katere so bili žeblji vpleteni. Blagovolite mi naznaniti, koliko stoji meter take vrvi, kje se dobi, ali je kaj trpežna in koliko vrst je mora biti, da zajcem ovira vhod na vrt. Ali je morda kake druge vrste ceneja in trpežna ograja, ker lesena od lat je premalo trpežna pa draga. (J. M. v Št. M.)

Odgovor: Nimamo pri roki cenika o takih vrveh, a toliko se spominjamo, da stoji meter pocinjene take vrvi z ozirom na kakovost od 6 do 20 kr. Take vrvi prodaja v Ljubljani A. Druškovič. Ograja iz takih vrvi, če je toliko gosta, da zajec ne more skozi njo, je zelo draga pa tudi nepraktična, zato je tudi ne bodete nikoder videli. Taka ograja varuje kak prostor le proti živini. Zelo trpežna in prav dobra je ograja od pocinjene dratene mreže, ki je napeta ob hrastove stebre. Z ozirom na visokost ograje stoji meter od 1 do 2 gld. z mrežo, s stebrom in delom. Pustite si poslati cenik tvrdke Hutter & Schrantz na Dunaji, v njem najdete vse, kar Vam je potrebno vedeti. Kmetijska družba je tudi svojo drevesnico v Ljubljani dala ograditi s tako mrežo, sedaj stoji ograja uže štiri leta, a je kakor nova.

Vprašanje 214. Kedaj je bolje, triletna presajena drevesca gnojiti, jeseni ali pomladi, in katero gnojilo je najboljše? Zemlja, v kateri to drevje raste, je krepka. (A. B. v Št. J.)

Odgovor: Na vsa ta vprašanje je obširni odgovor jeno v prdzadnji številki „Novic“.

Vprašanje 215. Kedaj je bolje, travnike s travniško brano prevlečti, jeseni ali pomladi? (A. B. v Št. J.)

Odgovor: Pravi čas travnike pobranati je pomladi, kmalu ko sneg skopni in predno prične trava zeleneti. Namen temu delu je, zemljo za rast prerahljati ter napraviti zraku vhod v zemljo in odstraniti mah. Naravno je, da se ta namen more pravilno doseči le pomladi.

Vprašanje 216. Imam njivo, iz katere bodem naredil travnik, ter ga ogradil z živo mejo. Smem ob meji, ki je poleg sosedove njive, zasaditi tako živo mejo? (J. M. v K.)

Odgovor: Na svoji njivi smete saditi, kar hočete in tudi živo mejo, le segati ne sme ta dna sosedov svet. Drugače je pa, če ima Vaš sosed kake stare pravice, na pr. da sme o obdelovanji svoje njive na Vaši obračati itd., ter bi bil vsled ograje oviran te svoje pravice zvrševati.

Vprašanje 217. Kedaj je najboljši čas saditi živo mejo od belega trnja, sedaj ali pomladi? (J. M. v K.)

Odgovor: Z vsemi lesnimi rastlinami je glede časa saditve enako; v rahli zemlji je boljše pomladi saditi, v težki, vezni zemlji pa jeseni. Naposled pa je neznatno malo razločka, zato lahko sadite, kadar je, in več je

vredno, če pazite na pravilno sajenje nego na čas sajenja.

Vprašanje 218. Uničijo miši tudi vsajen divji kostanj, in kedaj je ta kostanj saditi, ali precej, ali pa šele, kadar prične zemlja zmrzavati? (J. M. v K.)

Odgovor: Gotovo se miši lotijo tudi divjega kostanja. Pri saditvi pa ni nič razločka, ako ga sedaj vsadite ali pa pozneje. Prezgodaj ga seveda ni saditi, ker utegne biti še toliko toplo, da kostanj požene kal, ki lahko potem zmrzne.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

198.

Kava v Ameriki. Nasadi kave, njen vzgoj, branje, pripravljanje in ležanje.

V francoskej Guyani je na slabem glasu Cayenne radi močvirne in nezdrave okolice, kamor Francozi svoje zločince pošiljajo, in tudi tu je našla kava izvrstno pristanišče. Leta 1722 je dobil vojaški častnik funt kavinega zrnja z ljuskami s Surinama, da-si so Holandezi pazili, da bi je nobeden za saditev ne dobil. Pet let potem je rodila tu kava prav bogato. Kmalu so vse francoske naselbine toliko kave pridelale, da je pred francosko revolucijo večino kave Evropa dobivala s St. Dominga, Martinique-a in Bourbana. Ustanek črncev na St. Domingu je uničil na to vse nasade, ali kava se je zopet vzdignila in se razširila tudi po Kubi in Venezueli. S početka niso na Kubi šli nič kaj na roko vzgoju kave. Bogataši, kateri so se bavili z vzgojem sladorovega trsta, prezirali so kavo, ker za njo ni treba toliko delavnih rok, ne toliko novčnega kapitala, kolikor za sladorov trst. Radi tega so se poprijeli tu vzgoja kave siromaki in oslobodjeni črnci, in kedar je tako zmanjkalo delavcev, morali so mnoge nasade sladorovega trsta opustiti. Kava se je sedaj začela vse bolje širiti, nepregledne šume so iztrebili in povsodi zasadili kavo. Na Jamajko so pripeljali 1832. l. kavo Angleži, in tako so začeli tudi oni se skušati s Holandezi in Francozi v trgovini s kavo.

V Braziliji so začeli vzgajati kavo 1770. l. Brazilijska kava je bila vsa do najnovejšega časa na slabem glasu, ker je niso znali dobro sušiti in pripravljati. No sedaj bolje pazijo.

Prva francoska naselbina, katera je najpreje kavo zasadila, bila je Bourbon (afriški otok), in od tu je tudi prva domača kava prišla na Francosko. Posejali so na otoku 1717. l. seme z Moke, a tri leta pozneje so konec vzeli vsi kavovci do enega, od katerega so vsi poznejši nasadi. Po kavi od Moke je to najboljša kava na svetu. Pozneje so zasadili kavo na Isle de France (Mauritius) in na Madagaskaru. In tako je danes malo krajev na svetu, kjer podnebje in zemlja kavi prija, da bi je ne sadili in vzgajali. Kava rodi dobro, daje bogat pridelek, nahaja vedno dosta kupcev, in zato je zavzela v gospodarstvu tropskih krajev najznamenitejše mesto.

Vzgoj kave zahteva mnogo skrbi in strežbe. Seme se poseje na posebne prostore. Po šestih mescih se mladice presada v pravilne vrste. Drugega leta začne mlado drevesce prvi cvesti in roditi. V četrtem in petem letu rodi kava najboljše, potem začne pešati. Najpozneje v dvajsetem letu odstrane drevo ter zamene z novim mladim. Kjer je podnebje pretoplo, tam uspeva kava samo, ako raste v hladovini pod drugim drevjem. V vsakem kraju postopajo na drug način s kavo. V Arabiji puščajo drevesa, da po volji rasto, da se v naravnej veličini razvijejo, in obrezujejo samo spodnje veje. Kedar jagode dozore, otresejo jih na plahte. Plodovi se sedaj na solncu posuše. V vseh ostalih krajih, kjer se kava vzgaja, obero plodove, kedar so rudeči. Glavna bratev je maja, in ker pozneje novi plodovi neprestano zore, morajo jih vedno pazno obirati. V Venezueli kakor v vseh ostalih krajih razen Arabije, obrezujejo drevo, da ni višji od $1\frac{1}{2}$ m/. Radi tega se drevo tem čvrstejše od zdolaj razvija in dobiva gosto, grmasto krošnjo, in zato tudi boljše rodi. V Venezueli raste na jednem hektarju po priliki 2560 dreves. Recimo, da dade vsako drevo na leto 2 k/g kave, toraj jeden hektar do 5000 k/g. Na Javi nahajamo nasade v višini od 1200 m/ na obronkih tamošnjih vulkanov, kateri so s svojim riganjem več potov uničili ogromne nasade. Ti obronki so zvezani z mnogimi vodovodi, da se more drevescem vsak čas primakati. Kedar hočejo tu novih nasadov nasaditi, iztrebijo kar cele šume, a puščajo samo jedno drevo „dadapa“, katero s svojo visoko krošnjo daje senco. V iztrebljenej šnmi se zemlja dobro očisti, in potem se v pravilnih vrstah posadi kava, in k vsakej kavi dojde po jedna mladica „dadapa“. Tu rodi sedaj boljša vrsta kave, katero nazivajo dadapovo kavo. Ako pa šumo slabo iztrebijo in očistijo, potem v takih nasadih rodi slabejša kava, katero zovejo šumska kava.

V štirinajstem letu se drevesa navadno že odstrane. Na Javi morajo domačini kavo za holandeško vlado vzgajati, to je, pridelek jej morajo v ceno prodajati. V nizkih legah je pridelek vedno obilnejši, no najdražja in najboljša kava pa je gorska kava, katera raste v višini 1200 m/.

Kedar se kava otrese ali obere, potem se mora zrnje iz mesa izločiti, in to delajo na dva načina. Vrenje je jeden način, s katerim zrnje odstranjajo. Plodovi se na kupe nasujejo in puste nekaj dnij. Pri tem začne meso vreti, in samo se od zrnja odloči. Pri najboljših vrstah kave odpravljajo zrnje od mesa vedno s silo. Zrele obrane plodove znosijo v posebne stope, in tu se zrnje od mesa spravi. V jednem in drugem slučaju

suše odločeno zrnje na plahtah. Pri sušenju se mora zlasti paziti, da zrnja dež ne zmoči, ker potem izgubi barvo in postane dosta slabejše.

Posušeno zrnje ima na sebi še vedno tenko kožico, katera je sedaj trda in tudi ta kožica se mora odstraniti. Za to imajo posebne valjarje. Potem pride kava še na sito, da se očisti.

Kava je sedaj gotova in prirejena, ali še ne more v trgovino. Ona mora še nekaj let poležati, ker s tem ležanjem še le do dobrega dozori in dobi potrebni duh. Fine, drobne vrste arabske kave leže navadno tri leta, in še le potem gredo v promet. Druge večje in slabejše vrste morajo mnogo dalje ležati. Najprostejše ameriške vrste leže tudi po 10 do 14 let. Kadar se odležana kava na brodovih prevaža, treba je paziti, da jej ni blizu kaka predišeča tvar, ker jo kava koj nase potegne, s tem pa se pokazi.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Deželni zbor kranjski.

C. kr. deželni predsednik baron Winkler:

Prosim besede! Meni vzroki, zaradi katerih je bil okrajni šolski nadzornik gospod Komljanec v Kočevji od službe odstavljen, niso po vsem znani, namreč vzroki, kateri so dali povod k temu gosp. ministru za bogočastje in uk. A če se oziram na priliko, pri kateri je bil šolski nadzornik gospod profesor Komljanec odstavljen, se mi vendar dozdeva, zakaj je gospod minister tako postopal zoper tega šolskega nadzornika. Odstavljen je bil namreč, kedar je došel odlok na neko pritožbo zastran učnega jezika na ljudski šoli v Dragi, in ko sem dobil ta odlok od gospoda ministra, razvidel sem, da s postopanjem okrajnega šolskega nadzornika gospod minister ni bil zadovoljen (smeh na levi in klici: Čujte! Oho!; poslanec dr. Tavčar: „zakaj pa ne?“), šlo je namreč za učni jezik na ljudski šoli v Dragi. Ta ljudska šola ima svojo posebno zgodovino (poslanec dr. Tavčar: „žalostno!“). Ustanovljena je bila l. 1855., in ta čas se je uvedel nemški jezik kot učni jezik To je trajalo do leta 1866.; v tistem letu se je stvar nekoliko spremenila v tem smislu, da se je vpeljal kot učni jezik utrakvistični, nemški in slovenski jezik, in sicer prvo leto, to je v prvem oddelku samo slovenski, v drugem letu pa nemški jezik za nemščino kot obligaten predmet, računstvo in spisje se je poučevalo v obeh jezikih; v 3. letu poučevala se je mladina v veronauku v slovenskem jeziku, v drugih predmetih pa v obeh jezikih, in v 4. letu so se realni predmeti in veronauk razlagali v slovenskem, vse drugo pa v nemškem jeziku.

To je trajalo do l. 1879., ko je namreč bil okrajni šolski nadzornik gosp. profesor Linhardt. On od svoje strani je vplival na to, da se je stvar predrugačila, in po njegovem nasvetu je šolski svet v Dragi sklenil, naj se uvede nemški jezik s tem, da ostane slovenski jezik učni jezik za slovenščino kot obligaten predmet.

Leta 1883. pa je bila podana od občinskega zastopa prošnja deželnemu šolskemu svetu, naj se zopet vpelje utrakvistični pouk, kakoršen je bil do leta 1879. Ta prošnja je bila uslišana dne 10. februvarija 1883.

V istem letu, poleti namreč, je bil poslan tedanji deželni šolski nadzornik, sedaj pokojni Pirker v Drago, da naj pregleda, kako se vrše stvari zaradi učnega jezika. Našel je, da je ostalo vse tako, kakor je bilo urejeno l. 1879., namreč, da je bil prej in potlej učni jezik nemški. Deželni šolski nadzornik je poročal to deželnemu šolkemu svetu in 28. avgusta l. 1883. je deželni šolski svet zaukazal, da se mora izpolniti prejšnji ukaz z meseca februvarija, namreč da se mora uvesti utrakvistični pouk, pa v dveh oddelkih, in je pristavil, da, ko se bodo sprejemali otroci v šolo, naj se natanko poizveduje, kateri so nemške in kateri so slovenske narodnosti, da se potem odločijo za dotični oddelek. Tak ukaz je bil izdan l. 1883., pa to se ni izvršilo do l. 1886., istega leta namreč, ko je bil imenovan okrajnim šolskim nadzornikom gospod profesor Komljanec, zaradi katerega se je danes stavila interpelacija. On je spremenil stvar tako, da se je uvedel slovenski jezik vsaj večjidel kot učni jezik, nemščina se je poučevala kot obligaten predmet. Zaradi tega početja se je čitalo po časnikih dovolj pritožeb, tako da se je pričela preiskava in našlo se je, da ukaz deželnega šolskega sveta z leta 1883. res ni bil izvršen. Tedaj je deželni šolski svet leta 1889. izdal vnovič ukaz, da se mora izvršiti to, kar je bil ukazal l. 1883., namreč da se mora uvesti utrakvistični pouk po omenjenih oddelkih.

Ali tudi to ni obveljalo, in zaradi tega je 45 soseščanov iz Drage predložilo pritožbo naravnost naučnemu ministru. Naj smem nekaj stavkov te pritožbe prečitati z dovolitvijo gospoda deželnega glavarja. (Deželni glavar: „Prosim“.)

Na to pritožbo, katero je gospod naučni minister poslal deželnemu šolskemu svetu. bil je poslan v Drago gospod deželni šolski nadzornik Smolej, ki je našel, da se zares v nemškem jeziku ni poučevalo, kakor je bilo ukazano, in je dalje našel, da so se res po okrajnem šolskem nadzorniku gospodu Komljancu izpraševali otroci sami, ali hočejo biti sprejeti v jeden ali drugi oddelek; gospod minister je po tem takem sprevidel, da je šolski nadzornik gospod Komljanec segal predaleč; z razpisom z dne 15. julija l. 1890. je spoznal pritožbo opravičeno in naročil, naj se natančno izpelje ukaz deželnega šolskega sveta iz leta 1883. s to spremembo, da naj se ne otroci, ampak stariši sami vprašajo, kam, v kateri oddelek, ali v nemški ali v slovenski naj se všolajo otroci.

Dostaviti moram, da, ker je gosp. minister izgubil svoje zaupanje do šolskega nadzornika, se mu, če ima pravico, imenovati okrajnega šolskega nadzornika, tudi pravica ne more kratiti, odstaviti ga, kedar namreč do njega nima več zaupanja. V zadnjih 10 letih je žalibog bilo v Kočevji nič manj kot 6 okrajnih šolskih nadzornikov, namreč gospodje: Linhardt, Spintre, Hrovat, Gariboldi, Ambrož in zadnjič gospod profesor Komljanec. Gospod minister je spoznal, da zlasti zadnji ni postopal nepristransko, ampak je preveč uplival na to, da se nemški učni jezik nadomesti s slovenskim.

To so, kar se meni zdi, vzroki, ki so gospoda ministra pripeljali do tega, da je odstavil gospoda Komljanca. Zdi se mi pa tudi, da skoraj ni mogoče najti tako nepristranskega šolskega nadzornika, bodisi Slovenca, bodisi Nemca, da bi zamogel objektivno postopati pri nadzorovanji takih šol, v katerih se poučuje v jeziku, ki ni jezik njegove narodnosti. Slovenski šolski nadzornik nima toraj pravega zaupanja pri Nemcih, nemški pa ne pri Slovencih, in zato namerava gospod minister — kakor lahko razodenem — tudi ločiti nadzorstvo, namreč izročiti slovenskemu nadzorniku slovenske, nemškemu pa nemške šole na Kočevskem.

Jaz mislim, da sem dovolj jasno govoril, sicer pa gospod minister stvar morebiti še bolj razjasni, in če mi naznani še druge nagibe, iz katerih se je odstavil gospod Komljanec, hočem s tem ob svojem času seznaniti visoki zbor.

Dr. Tavčar vpraša, če je to definitiven odgovor na interpelacijo?

C. kr. deželni predsednik baron **Winkler**:

Omenil sem že, da jaz za svojo osebo mislim, da so to pravi nagibi, zaradi katerih se je odstavil okrajni šolski nadzornik od službe. O tej stvari bodem poročal gospodu ministru in gospod minister bode morebiti mogel navesti še druge nagibe. Sicer je razprava o odgovoru na interpelacijo dopuščena po opravilnem redu.

Nato stavi dr. Tavčar predlog, da se v prihodnji seji prične razprava o tem odgovoru. Ta predlog pri glasovanji obvelja, in je dotičen razgovor na dnevnem redu jutršnje seje.

Interpelacija zastran nemške pridige v Dragi se glasi:

Visoko predsedstvo c. kr. deželne vlade!

V dragarski fari — po nemško Suchen — kočevskega okraja, prikazale so se zadnji čas od nekih ljudi, kakor se pripoveduje, nahujskanih in podkupljenih od nemškega „Schulverein-a“, agitacije za nemške pridige.

Po zadnjem ljudskem popisu šteje ta fara 1495 prebivalcev in sicer 1243 Slovencev in 252 Nemcev, oziroma Kočevarjev.

Ti poslednji govore med seboj neko narečje, katero sami imenuje o „Kóčebariš“, ter se baje precej loči od govorice druzih Kočevarjev, od pismene nemščine pa tako, da oni ne razumejo človeka, ki bi z njimi govoril pismeno nemščino in on njih ne.

Le nekateri možki, ki hodijo po svetu kupčevat, znajo tudi pismeno nemščino.

Nasproti pa znajo in prav dobro govore vsi ti Kočevarji slovenski jezik.

Zatorej so bile v cerkvi, odkar ljudje pomnijo, vedno slovenske pridige in do najnovejšega časa, ko je začel rovati nemški „Schulverein“, ni bilo zastran tega nobene pritožbe.

Vsled omenjenih agitacij zdelo se je c. kr. deželni vladi in knezoškofijskemu konzistoriju potrebno poslati mešano komisijo v Drago, ter na samem mestu poizvedeti dejanske jezikovne razmere in potrebe. Ali kaj se zgodi? Gospod okrajni glavar kočevski pl. dr. Thomann, ki je bil od vladne strani odmenjen za to komisijo, ni čakal prihoda knezoškofijskega odposlanca, ampak je prišel 9. septembra t. l. sam v Drago in ondi, kakor se pripoveduje, začel nabirati podpise za nemške pridige; hodil je v ta namen od vasi do vasi, on se ni ustavil pri gosp. župniku, kot cerkvenem predstojniku; tudi ne pri županu in podžupanu, kot občinskem zastopniku, ampak po kočah znanih agitatorjev nemškega „Schulverein-a“, po katerih je dal zganjati ljudi skupaj, ter jih na vse načine pregovarjal, da naj prošnjo za nemške pridige podpišejo: kjer ni bilo gospodarjev doma, silile so se ženske ali sinovi za podpis in naposled je neki gospod okrajni glavar naročal vsem, da kadar pride knezo-škofijski komisar, naj ostanejo pri tem, kar so pred njim govorili.

Ako je tedaj vse to res, kar se pripoveduje, potem bi bil c. kr. okrajni glavar zapustil stališče nepristranskega c. kr. uradnika in postal sam najhujši agitator nemškega „Schulverein-a“.

Tako ravnanje bi bilo ne le samo nedostojno, temveč tudi nevarno, ker po eni strani vznemirjuje ljudstvo in budi v njem nezaupanje do gosposke, ter je, kakor se pripoveduje, res prišlo med razdraženim ljudstvom zavoljo podpisov do velikih prepirov in celo do resnih izgredov, po drugi strani pa se lahko zavodijo višje gosposke, da jednostransko podučene, store napačne, morebiti celo krivične korake.

Podpisani smo trdno prepričani, da gosp. c. kr. okrajni glavar od c. kr. deželne vlade ni imel naloga loviti podpise za nemške pridige, temveč, da se je on samovoljno podal v službo nemškega „Schulverein-a“.

Podpisani si torej usojamo vprašati vis. c. kr. deželno vlado:

a) Ali je gosp. deželnemu predsedniku znano, da je bil okrajni glavar kočevski dne 9. septembra 1890 brez knezo-škofijskega komisarja v Dragi in da je tam nabiral podpise za nemške pridige?

b) Ali je to omenjeni glavar storil po naročilu deželne vlade?

c) Kaj namerava deželno predsedstvo ukreniti, da se omenjeni okrajni glavar ne bo več vtikal v dragarske cerkvene zadeve in ne motil miru, ki je v tem oziru dozdaj vladal v tej fari?

V Ljubljani, 31. oktobra 1890.

Svetec, dr. Tavčar, Kavčič, dr. Vošnjak, Povše, Hribar, dr. Bleiweis, Murnik, Stegnar, Klein, Lavrenčič, Pakiž, Ogorelec, Dragoš.

Dnevni red

VIII. seje deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dné 7. novembra 1890. l. ob 10. uri dopoludne.

1. Branje zapisnika VII. deželno-zborske seje dne 4. novembra 1890.
2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.
3. Priloga 51. Poročilo deželnega odbora o zgradbi nove deželnobramske vojašnice v Ljubljani.
4. Priloga 52. Poročilo deželnega odbora o zadevah glede naprave zavoda za vzgojo gluhonemih in slepih.
5. Priloga 53. Poročilo deželnega odbora glede poroštva čistega dohodka za dolenjske železnice.
6. Volitev posebnega odseka 7 členov za pretresovanje poročila deželnega odbora glede poroštva čistega dohodka za Dolenjske železnice.
7. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu blazniškega zaklada za leto 1891. (k prilogi 24.).
8. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji Fr. Spintre, nadučitelja v Kočevji, za pospeševanje ustanovljanja hranilnih in posojilnih zadrug.
9. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji društva za varstvo avstrijske vinoreje v Badenu pri Dunaji za pokončevanje trtne uši.
10. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji predstojništva Lichtenthurn-ove sirotišnice za zvikšanje deželnih ustanov.
11. Ustno poročilo finančnega odseka o § 5. letnega poročila, marg. št. 12 „Glavna bilanca in proračun loterijskega posojila glavnega mesta Ljubljane.“
12. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji pogorelca Jerneja Habjana in drugih iz Babnegorice za podporo.
13. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji okrajno-cestnega odbora Logaškega glede podpore za zgradbo ceste Logatec-Rovte.
14. Ustno poročilo finančnega odseka o zgradbi dveh hiš za stanovanja paznikov prisilne delavnice (k prilogi 37.).
15. Ustno poročilo finančnega odseka o državnem prispevku k stavbnim troškom razširjenja in prezidanja prisilne delavnice in ob obravnavah z onimi deželami, katere uporabljajo ta zavod (k prilogi 41.).
16. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji županstva na Vrhniki glede podpore za ondotno občinsko bolnico.
17. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji krajnega šolskega sveta v Dolenjem Logatci glede podpore za vzdrževanje šolske delarne.
18. Ustno poročilo finančnega odseka o dovršeni zgradbi dveh novih oddelkov v blaznici na Studenci (k prilogi 43).
19. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji trga Cerknice, da se pošlje deželni inženir zaradi preiskave pitne vode.
20. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji Josipa Tomazina, bivšega paznika v prisilni delavnici. za normalno provizijo.
21. Ustno poročilo upravnega odseka zadevajoč brezplačni odstop nekaterih zemljiških parcel poleg deželnega muzeja Rudolfinuma za napravo javnega prostora (k prilogi 5.).
22. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji podobčine Rakitna zaradi podpore za zgradbo občinske ceste iz Rakitne do Borovnice.
23. Ustno poročilo upravnega odseka o razširjanji trtne uši po Kranjskem (k prilogi 16.).
24. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji upravnega odbora Elizabetine otroške bolnice v Ljubljani za letno podporo.
25. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji učiteljev Postojinskega okraja za podporo za izdajo popisa tega okraja.
26. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji šolskih sester de Notre Dame v Trnovem za nagrado za poučevanje učenk v ročnih delih.
27. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji občine Blejske za podporo letnih 300 gld. zdraviškemu zdravniku na Bledu.
28. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji Frančiške Žitko, udove deželnega vratarja, za povišanje pokojnine.
29. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji Magdalene Venedig, učiteljske udove, za miloščino.
30. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji Matija Eppicha, glavnega odgonskega sprevodnika, za izvanredno podporo.
31. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji katoliškega društva rokodelskih pomočnikov v Ljubljani za podporo za zgradbo društvene hiše.
32. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji Štefana Tomšiča, nadučitelja v Vipavi, za podporo za zdravljenje na kaki kliniki.
33. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji Matija Jerina v Goričici, za podporo vsled požara.
34. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji šolskega odbora obrtne nadaljevalne šole v Kočevji za podporo.

35. Ustno poročilo odseka za letno poročilo o § 4. letnega poročila deželnega odbora: „Deželne podpore“.

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. — Deželni zbor Kranjski imel je včeraj zopet nad 4 ure trajajočo sejo, pri kateri se je od točk v dnevnem redu navedenih rešilo 15, med temi utemeljevanje samostojnega predloga gosp. poslanca L. Šveteca zaradi ustanovitve slovenske pravne akademiji in pa nadsodnije v Ljubljani, dalje vtemeljevanje predloga poslanca Pfeiferja, izrekoma gospod Svetec imel je pri vtemeljevanji svojega predloga hvaležno polje segati v večjo politično vprašanje in to priliko tudi porabil, šibati ono slabo avstrijsko politiko, po kateri ima edino le nemško pleme veljati za steber Avstrije. Zelo zanimivo je bilo tudi poročilo deželnega odbora o zgradbi novega deželnega gledališča. Deželni zbor privolil je za zgradbo še nekaj neobhodnega dodatnega kredita za gledališko zgradbo. Zaradi točke 16. o vredjenji zdravstvenega poslovanja v občinah, pri kateri se je obetala obširna razprava, predlagal in sprejel se je konec seje in so se prenesle zadnje tri točke včerajšnjega dnevnega reda kot prve točke dnevnega reda prihodnje seje, ki bode v petek dne 14. novembra.

— **Odlikovanje.** Deželne vlade svetovalec gospod Anton Globočnik, ki že nad 40 let neumorno deluje v cesarski službi, in kateri si je pridobil posebne zasluge kot okrajni glavar Postojinski in oskrbnik tamošnje jame, prejel je povodom njegovega umirovljenja v priznanje njegovega mnogoletnega, marljivega in zvestega službovanja plemstvo. — Čestitamo!

— **Odsek za dolenjsko železnico** pričel je včeraj svoje delovanje s posvetovanjem predloga došlega mu od deželnega odbora, odobrenega tudi po c. kr. vladi, da naj bi dežela prevzela poroštvo za obrestenje prioritetnih akcij v svoti 7 milijonov goldinarjev, namesto da dežela vplača za zgradbo železnice gotovih 500.000 gld. Pričakovati je, da odsek to vprašanje reši še v teku tega tedna.

— **Mestni odbor ljubljanski** zboroval je sinoči in pričakovalo se je, da od svoje strani konečno reši vprašanje zavolj nove deželne bolnice in pa višje slovenske dekliške šole.

— **Sv. Martina solnce — čez tri dni sneg.** Letos je bil sv. Martin izredno lep solnčni dan, ako se to starovremensko pravilo potrdi, bode konec tedna zima prijahala na belem konju.

— **Tudi Dalmatinski deželni zbor** končal je minuli teden svoje delovanje, vse kaže, da je tudi Isterski zbor pri kraju s svojim poslom, čez najdalj 14 dni, zadela bode enaka osoda tudi vse druge deželne zbore; ker se morajo umakniti državnemu zboru, ki z mesecom decembrom mora pričeti svoje delovanje vsaj v toliko, da državi privoli potrebne denarne sredstva za gospodarjenje v novem letu, dokler proračun ni gotov.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Za notranjo politiko je sedaj Dunaj zbirališče posameznega deželnega gibanja, vendar pa se dela pripravljajo in gode v posameznih deželah, glede nižeavstrijskega deželnega zbora in pa Dunaja, ostane Dunaj naravno skupno središče. Z včerajšnjega dneva se nam poroča, da je zastop velikega Dunaja brez razgovora sprejel stavbenski zakon za Veliki Dunaj, kakor ga je predložilo namestništvo. Namestnik pa je kot zahvalo obljubil, da namestništvo prične z mestno železnico, kakor hitro bodo pravila za Veliki Dunaj gotova.

Za cesarskega princa, toskanskega debla, za nekdanjega nadvojvoda Janeza, ki je vlansko leto odložil vse dostojanstvo, vse časti in še celo ime svoje, zanima se v tem trenutku izrekoma ves dunajski svet, ker brod, katerega si je kupil (nadvojvoda) Johann Orth, pogreša še že nekaj časa, v mesto, kamor je bil namenjen, ni dospel in tako nihče ne ve, jeli še na življenji ali ne. Splošna trezna sodba, je ta, da Orth ni več med živimi. Pri tej priliki prišlo je tudi na dan, zakaj je nadvojvoda odložil vsa svoja dostojanstva in ime, zato ker se je hotel poročiti z meščansko deklico — plesalko.

Tudi cesarica še ni končala svojega potovanja ob bregovih medzemeljskega morja.

Češka. — Odsek za češko-nemško poravnavo nadaljuje svoje delovanje vspešno, mladočehi postavljajo se hudo po robu, kriče, protestujejo in žalijo svoje nasprotnike, večina pa je in ostane spravoljubna in konečno z nebistvenimi premembami se sprejmejo pred dogovorjeni načrti poravnave. Cesarski namestnik grof Thun ima imenitno nalogo posrednika med strankama, katero izpolnuje vestno in vspešno.

Solnograd. — Deželni zbor je sklenil povodom darovanja 10|000 gld. za prosto katoliško vseučilišča iz deželnega imetja, da se izroči premoženje vseučilišče v oskrbovanje deželnemu odboru, namesto dosedanjemu vseučeliščnemu društvu. Nadškof glasoval je proti, Lienbacher za.

Bolgarska. — Pr. Ferdinand obiskal je bolgarsko sinodo, ki zboruje v Sofiji. Pred sinodo bil je princ sprejet tako, kakor pred sobranjem. Pred je sprejel princ deputacijo sobranja, ki mu je izročila odgovor sobranja na prestolni govor. V odgovoru naglaša se vzajemno domoljubje.

Odgovorni urednik Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.